

บรรณานิติการแถลง

ในสองทศวรรษที่ผ่านมา การบริหารรัฐกิจในประเทศต่างๆ โดยทั่วไปได้เน้นค่านิยมเกี่ยวกับ “ความเสมอภาคทางสังคม” ทั้งนี้เพื่อลดความตึงเครียดในการตักช่องว่างระหว่างคนมั่งมีและคนจน ผู้ที่ได้เปรียบและผู้ที่ยังเปรียบทางสังคม ชนส่วนใหญ่และชนหมู่น้อยในประเทศ หรือผู้ที่อาศัยในชุมชนเมืองและผู้ที่อยู่ในชนบทเป็นอาทิ ทั้งนี้เพื่อให้สังคมของแต่ละประเทศเป็นสังคมที่น่าอยู่ ขณะเดียวกันการบริหารธุรกิจก็มีแนวโน้มที่จะนึกถึงส่วนรวม การไม่เอาัดเอาเปรียบผู้บริโภค จริยธรรมของผู้ประกอบการค้า และความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อความน่าอยู่ของสังคมเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าค่านิยมของการบริหารรัฐกิจและการบริหารธุรกิจทั้งสองทศวรรษที่ผ่านมาเน้นความสำคัญของส่วนรวม ความเป็นธรรม และความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งเป็นเหตุให้มีการลดความสำคัญของค่านิยมในเรื่องของ “ประสิทธิภาพและประหยัด” ลงบ้างไม่มากก็น้อย กล่าวคือในการบริหารงานแม้ว่าจะมีการคำนึงถึง “ประสิทธิภาพและประหยัด” ก็ตาม แต่การนึกถึง “ส่วนรวม” และ “ความเสมอภาคทางสังคม” ย่อมมีความสำคัญและมาก่อน “ประสิทธิภาพและประหยัด” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงของการบริหารรัฐกิจ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ของโลกในปัจจุบันมีปรากฏการณ์และแนวโน้มประการหนึ่งที่มีส่วนจะผลักดันให้ปรัชญาและค่านิยมของการบริหารต้องมีการเปลี่ยนแปลงก็คือ “ความขาดแคลนของทรัพยากรของโลก” ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ทุกประเทศกำลังประสบแม้ในประเทศที่จัดได้ว่ามีความอุดมสมบูรณ์และมี ทรัพยากรจริงดังกล่าวก็คือ ทรัพยากรของโลกมีจำนวนน้อยลง สิ่งที่มีมนุษย์เคยอุปโภคและบริโภคในอดีต ปัจจุบันมีจำนวนน้อยลงจนถึงขั้นที่มีความขาดแคลน ทุกประเทศจึงต้องอาศัยหลักประหยัดหรือการเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อปรับตัวให้เข้ากับภาวะของความขาดแคลนดังกล่าว เพราะความขาดแคลนเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้และเป็นกระบวนการที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะไม่หวนกลับมาอีกเรียกว่า “entropy law” ซึ่งหมายความว่า

สิ่งที่เกิดขึ้นจะมุ่งไปในทิศทางหนึ่ง และจะไม่มี การเกิดขึ้นซ้ำอีก ตัวอย่าง เช่น มนุษย์ใช้น้ำมัน น้ำมันก็จะหมดไปในที่สุด หรือถ่านหินก้อนหนึ่งจะใช้ได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น เมื่อใช้หมดแล้วก็ไม่มีจะให้ใช้อีก จะรอให้มีอีกเหมือน “น้ำขึ้นน้ำลง” ไม่ได้ ดังนั้นทุกประเทศจึงต้องถือหลักการการหาสิ่งอื่นมาทดแทนและการถือหลักประหยัด โดยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คำนิยมเกี่ยวกับ “ประหยัด ประสิทธิภาพ และการเพิ่มผลผลิต” จะกลับมามีความสำคัญอีกในการบริหารงานทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน

อาจกล่าวได้ว่าบทความในฉบับนี้เป็นบทความที่ตอบสนองต่อคำนิยมเกี่ยวกับ “ประสิทธิภาพ ประหยัด และการเพิ่มผลผลิต” ให้มีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงของทุกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย เป็นข้อเขียนที่สะท้อนให้เห็นสถานการณ์ขององค์ความรู้ในเรื่องการเพิ่มผลผลิตหรือในบางครั้งมีผู้เรียกว่าผลิตภาพ ประเด็นหรือกรณีที่น่าสนใจ ปัญหาและข้อจำกัดในการวัด และสาระสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิต อย่างไรก็ตามแม้ว่าข้อเขียนดังกล่าวจะเน้นหนักในแนวของเศรษฐศาสตร์และการบริหารธุรกิจ แต่องค์ความรู้เหล่านี้ก็ย่อมจะมีประโยชน์ต่อการบริหารงานในรูปอื่น ๆ และต่อสังคมศาสตร์เป็นส่วนรวมด้วย

อุทัย เลาหวิเชียร

บทนำ

อาจกล่าวได้ว่า การเพิ่มผลผลิตภาพเป็นจุดเริ่มต้นและเป้าหมายอันหนึ่งของวิชา เศรษฐศาสตร์ และตลอดสองศตวรรษแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจและความก้าวหน้าของวิชา เศรษฐศาสตร์ เราก็มักจะวนเวียนอยู่กับปัญหาการเพิ่มผลผลิตภาพ บทความที่รวบรวมมาเสนอไว้ต่อไปนี้นับเป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงให้เห็นสถานภาพแห่งความรู้ ประเด็นแห่งความสนใจ ปัญหาและข้อจำกัดในการวัด และแนวความคิดในการเพิ่มผลผลิตภาพสำหรับประเทศไทย

บทความของ วุฒิเทพ อินทปัญญา แสดงให้เห็นสถานภาพของผลผลิตภาพใน ภาคเกษตรของไทยและชี้ให้เห็นว่า แนวทางของการเพิ่มผลผลิตภาพที่สำคัญที่ยังไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควรคือ การพัฒนาทุนมนุษย์ในภาคเกษตร

บทความของ วิทย์ สัตยรักษ์วิทย์ และสันติ บางอ้อ แสดงความพยายามที่จะวัดการเพิ่มผลผลิตภาพแรงงานในอุตสาหกรรมวิศวกรรม ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนา ภาคอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจส่วนรวมของไทย และกว่าจะวัดกันได้ก็ ได้แสดงให้เห็น ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดนานาประการในการวัดดังกล่าว

บทความของ Peter Brimble แสดงวิธีการวัดการเพิ่มผลผลิตภาพปัจจัยการผลิต รวมในอุตสาหกรรม 7 ประการของไทยและอธิบายลักษณะเหตุแห่งความแตกต่างในการเพิ่มผลผลิตภาพระหว่างประเภทอุตสาหกรรมและระหว่างหน่วยธุรกิจต่อจากข้อคิดและวิธีวัด สถานภาพของการเพิ่มผลผลิต เราหันเข้าสู่แนวทางส่งเสริมเพิ่มพูนผลผลิตภาพในหน่วยงาน

วุฒิชัย จ้างนค์ เสนอแนวทางใหม่สำหรับการเพิ่มพูนผลผลิตภาพ กล่าวคือ การ ผสานปฏิบัติการเพื่อผลผลิตภาพมองในหลายแง่ด้วยกัน โดยเริ่มจากการพิจารณาแนวการผสม ผสานที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงและการสร้างเสริมสิ่งใหม่ ความเข้าใจที่ตรงกันในเรื่องระบบ งานและโครงสร้างเพื่อการปฏิบัติที่ดี ความคิดริเริ่มและอิสระมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ จาก นั้นก็เป็นการศึกษาหาความพอเหมาะระหว่างความต้องการประสิทธิผลในระดับสูงกับการ

เรียกร้องประสิทธิภาพจากระดับล่างของกิจการ ซึ่งขึ้นอยู่กับการทำงานและการตั้งใจด้วยใจตนเองเป็นสำคัญ และเสนอว่าในความพยายามผลสำเร็จการปฏิบัติการนั้น ผู้บังคับบัญชาควรลดบทบาทในการสั่งการมาเป็นการเจรจาโน้มน้าวแทนบ้างเพื่อจะได้ประสบความสำเร็จในการเพิ่มผลิตภาพมากขึ้น

สุรศักดิ์ นานานุกูล ให้แนวคิดจากประสบการณ์ในหัวข้อเรื่อง “การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในธนาคารพาณิชย์” ในที่นี้ สุรศักดิ์ ใช้คำว่า การเพิ่มประสิทธิภาพ ในความหมายของ **Productivity Improvement** กล่าวถึงหลักการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในวงการธนาคาร เสนอแนวคิดระบบการบริหารให้มีคุณภาพที่มุ่งคุณภาพทั่วทั้งองค์กรที่เรียกกันว่า **Total Quality Control (TQC)** และชี้ให้เห็นว่า หัวใจอยู่ที่การมีพนักงานที่มีคุณภาพ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบเสริมให้มีการทำงานอย่างมีคุณภาพ 5 ประการคือ ระบบการวางแผนและระบบงานที่ดี การวางแผนเทคโนโลยีที่ดี นโยบายให้ความสำคัญแก่ลูกค้าเป็นหลัก มีการฝึกอบรมพนักงานและจัดกิจกรรมพนักงานให้เป็นทีมงานอย่างดี และระบบการบังคับบัญชาของหัวหน้างานตลอดจนระบบการพนักงานที่ดี ซึ่งประเด็นต่างๆ ที่เสนอมานี้เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของ สุรศักดิ์ จึงสามารถกล่าวได้ว่า เป็นบทความที่มีความน่าเชื่อถืออย่างยิ่ง

สำหรับการเพิ่มผลิตภาพในภาคเกษตรกรรม **วีระศักดิ์ ชุนเมฆาเวทย์** จากบริษัท เจริญโภคภัณฑ์ จำกัด เสนอกรณีศึกษาของโครงการข้าวโพดครบวงจรเพื่อเพิ่มผลิตภาพและลดต้นทุนการผลิต โดยอาศัยความร่วมมือของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กรมส่งเสริมการเกษตร บริษัท เจริญโภคภัณฑ์เกษตรอุตสาหกรรมและเกษตรกร นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเสนอว่า ประเทศไทยควรพัฒนาบ้านเกษตรกรอย่างเร่งด่วน พืชเศรษฐกิจของไทยแทบทุกตัวผลิตภาพยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก กลยุทธ์ในการพัฒนาควรมุ่งเน้นที่การเพิ่มผลิตภาพโดยการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ซึ่งนำไปสู่การลดต้นทุนการผลิต จึงจะประสบความสำเร็จ

ดำรง ช่อไม้ทอง เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการเพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามแนวคิดของมอริทานี่ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการแผนกวิจัยเทคโนโลยี สถาบันวิจัยโนมูระ มอริทานี่ได้เสนอข้อสังเกตเกี่ยวกับความสัมพันธ์และวิวัฒนาการระหว่างการพัฒนาทางการค้าและการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศญี่ปุ่นในช่วง 120 ปีที่แล้ว ซึ่งนับเป็นบทเรียนในหลายแง่มุมสำหรับประเทศผู้รับเทคโนโลยี ที่จะต้องมีการเตรียมตัวเพื่อปรับเงื่อนไขต่างๆ ให้สอดคล้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีนี้นั้นๆ ซึ่งในบทความนี้ได้เสนอข้อสังเกตเกี่ยวกับการกำหนดกลยุทธ์และการดำเนินงานทั้งในระดับองค์กรและในระดับของประเทศ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจติดตามอย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจเรื่องการจัดการถ่ายทอดเทคโนโลยี

เราหวังว่าบทความชุดนี้มีสาระและแง่คิดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในเรื่องการเพิ่มผลิตภาพและการพัฒนาเศรษฐกิจพอสมควร และนำไปสู่การศึกษาวิจัย และวิจารณ์ให้มีความรู้ความเข้าใจแตกฉาน ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปเพื่อประโยชน์ในการเลือกใช้นโยบายและวิธีปฏิบัติในอันที่จะเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยอย่างสม่ำเสมอและถาวรสืบไป

วิศาล บุปผเวส
สิงหา เฉียมศิริ

คำถามเรื่องผลิตภาพที่อาจไม่มีคำตอบ

การศึกษาเรื่องผลิตภาพในท่านต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้นี้ นับว่าเป็นความพยายามทางค่านิชาการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่พิจารณาได้จากหลายความคิดเห็นและแนวทาง อาจถือได้ว่าทุกท่านที่ได้ร่วมศึกษาเรื่องนี้เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามแล้วพยายามที่จะหาคำตอบ อย่างน้อยที่สุด แม้ว่าคำตอบเหล่านี้มิได้ประสงค์จะแก้ไขปัญหาเฉพาะที่สัมพันธ์กับคำถามที่ตั้ง แต่การสร้างให้เกิดความเข้าใจก็ต้องถือว่าเป็นการแสวงหาคำตอบด้วย

แต่คำถามที่เกี่ยวกับเรื่องผลิตภาพก็ยังมีอยู่อีกหลายคำถาม ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าคำถามที่จะเสนอนี้ได้มีผู้พยายามตอบแล้วหรือยัง ยิ่งกว่านั้น อาจเป็นคำถามประเภทที่ไม่มีคำตอบหรือไม่จำเป็นต้องตอบก็ได้ ถ้าคำถามต่อไปนี้แสดงถึงความไม่รู้เรื่องหรือไม่เข้าใจของผู้เขียนเอง ก็ต้องขออภัยไว้ล่วงหน้า

คำถามแรกเป็นเรื่องการสื่อความหมายของคำว่า “ผลิตภาพ” มองจากผู้สนใจทั่วไป ผู้เขียนเข้าใจว่า “ผลิตภาพ” ตามตัวอักษรเป็นคำกลาง ๆ จึงน่าจะใช้ในลักษณะ “ปลอดภัย” แต่ที่ใช้กันบ่อยมักจะสร้างให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นเรื่อง “การเพิ่มผลิตภาพ” อาจเป็นเพราะว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ได้มีอิทธิพลครอบคลุมเรื่อง “ผลิตภาพ” อยู่มากจนเกิดความเข้าใจเช่นนั้นก็ได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าสามารถขยายเรื่อง “ผลิตภาพ” ให้กว้างขวางขึ้นไปสู่ความหลากหลายของกิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ “ผลิต” ขึ้น ผู้เขียนมีความรู้สึกว่าจะมีกิจกรรมหลายเรื่องทีเดียวที่ควรให้เกิด “การผลิตผลิตภาพ” หรือไม่ให้เกิดผลิตภาพเลยด้วยซ้ำ การสื่อความหมายที่เป็นกลางเช่นนี้น่าจะช่วยให้เรื่องผลิตภาพได้ขยายขอบเขตการนำไปใช้ได้มากขึ้น

คำถามต่อไปเป็นคำถามเก่าเกี่ยวกับการเพิ่มผลิตภาพด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ คำถามนี้ก็คือเพิ่มผลิตภาพเพื่อใคร? แม้เรื่องนี้ได้มีผู้ตั้งคำถามขึ้นบ่อย ๆ แต่ก็ยังหาคำตอบ

ที่น่าพอใจยังไม่พบ อาจเป็นคำถามประเภทไม่มีคำตอบก็ได้หรืออาจกว้างและไกลเกินไปที่
 ผู้รู้และเชี่ยวชาญเรื่องผลิตภาพจะเข้าไปเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้มีความสำคัญในทุก
 ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ได้เกิดความสำเร็จในการเพิ่มผลิตภาพทางเศรษฐกิจ
 เป็นปัญหาของการพัฒนาที่ขาดดุลยภาพอันเนื่องมาจากการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจนั่นเอง
 เนื่องจากเรื่องผลิตภาพนับเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของความสำเร็จในการพัฒนา
 เศรษฐกิจ ปัญหาการเพิ่มผลิตภาพเพื่อใคร ซึ่งก็คือเรื่องการกระจายผลที่เกิดขึ้นจากการ
 พัฒนาเศรษฐกิจ ก็คงจะต้องเป็นปัญหาของผู้รู้ด้านผลิตภาพที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง

เรื่องผลิตภาพมักใช้กับเรื่องที่เป็นตัวเป็นตน มีผลผลิตที่เป็นรูปธรรม คำ
 ถามก็อาจจะสามารถนำไปใช้กับเรื่องนามธรรมได้หรือไม่ การศึกษาเรื่องผลิตภาพในแง่ของ
 การผสมผสานผลิตภาพของผลผลิตที่เป็นรูปธรรมกับการจัดองค์การ ระบบการทำงาน ฯลฯ
 ก็ได้รับความสนใจมากขึ้น เป็นการแสดงว่าคำตอบก็คือเป็นไปได้ ปัญหาของคำถามนี้จึงอยู่
 ที่ว่าจะสามารถทำได้มากน้อยแค่ไหนและขยายขอบเขตของเรื่องนามธรรมดังกล่าวให้รวมไป
 ถึง เช่นเรื่อง ค่านิยม วัฒนธรรมและลักษณะอื่น ๆ ทางด้านสังคมได้อย่างไรหรือไม่

สุดท้ายเป็นเรื่องสภาพแวดล้อม ซึ่งย่อมต้องมีผลต่อเรื่องผลิตภาพอย่างลึก
 เลี้ยวมิได้ คำถามก็คือเรื่องนี้ได้รับความเอาใจใส่มากน้อยเพียงไรในการศึกษาเรื่องผลิตภาพ
 สภาพแวดล้อมย่อมเป็นตัวกำหนดสำคัญทั้งในแง่ส่งเสริมและสร้างข้อจำกัดให้แก่ผลิตภาพ
 จึงจำเป็นต้องหาแนวทางที่จะผสมผสานเรื่องสภาพแวดล้อมให้มีส่วนในเรื่องผลิตภาพ นั้น
 ก็คือการศึกษาผลิตภาพในกรอบของสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ มิใช่เป็นการกระทำอย่าง
 เอกเทศ นั่นเอง

คำถามที่ยกมาทั้งหมดนี้มีสมมติฐานร่วมกันก็คือ เรื่องผลิตภาพ จำเป็นที่จะ
 ต้องใช้ลักษณะระหว่างวิชาการเป็นวิธีการในการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจทั้งในแง่ลึก
 และกว้าง ลักษณะระหว่างวิชาการที่วันได้เกิดขึ้นในหมู่นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญเรื่องผลิตภาพ
 แล้วหรือยัง?

สมศักดิ์ ชูโต